

УДК 811.111'367:808.5:347.962/.965

КУКОВСЬКА Вікторія Ігорівна,
аспірант кафедри англійської мови та літератури Чернівецького національного університету імені
Ю. Федьковича; Чернівці, Україна;
e-mail: vita354@ Rambler.ru; тел.: +38-099-002-57-33

РОЛЬ СИНТАКСИЧНОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ АДВОКАТСЬКОЇ ПРОМОВИ У ЗДІЙСНЕННІ МЕНТАЛЬНОГО ВПЛИВУ НА СУД (на матеріалі сучасних англомовних захисних виступів)

Анотація. Стаття присвячена дослідженню ролі синтаксичної організації сучасних англійських адвокатських промов у здійсненні ментального впливу на суд. Будь-яка ораторська промова виступає інструментом мовленнєвого впливу на свідомість слухача. Висока ступінь її апелятивності значною мірою визначається як особистісними характеристиками самого оратора, так і композиційно-комунікативними особливостями його виступу. Захисна промова як особливий вид ораторського виступу поєднує в собі емотивно-риторичний вплив на судову аудиторію з послідовністю логічних умовиводів, які приводять слухачів до певного вердикту. При цьому, правильна синтаксична організація композиційних частин адвокатської промови сприяє організації комунікативного впливу на судову аудиторію та забезпечує її ефективність. Встановлено, що захисна промова адвоката має конкретну структуру побудови, кожній з її частин притаманні певні синтаксичні характеристики та комунікативна інтенція. Зроблено висновок про вживання у вступній та інформативній частині промови переважно складних речень, заключній частині — більшої частки простих речень, що забезпечує логічність і переконливість захисної промови.

Ключові слова: захисна промова, ментальний вплив, композиція захисної промови, складне речення, просте речення, ускладнене речення.

В останні роки дослідницькі інтереси багатьох галузей сучасної лінгвістики спрямовані на виявлення механізмів забезпечення успішної комунікації. Ефективність, чи успішність процесу реалізації комунікативної інтенції мовця залежить, перед усім, від умінь оратора здійснювати ментальний вплив на своїх слухачів. Захисна промова, як і будь-який публічний виступ, слугує ефективним засобом для реалізації психологічного впливу на ментальність судової аудиторії. Зрозуміло, що формальна організація повідомлення, його композиційні особливості та поверхнево-синтаксична структура речень має велике значення для сприймання адвокатського виступу.

Актуальність теми дослідження витікає з необхідності комплексного вивчення захисної промови як особливого виду ораторської промови, а також мотивується практичною необхідністю виявлення синтаксичних чинників здійснення ментального впливу на судову аудиторію.

Об'єктом даного дослідження є сучасний адвокатський англійський дискурс.

Предмет вивчення — синтаксичні особливості адвокатської захисної промови.

Метою нашої роботи є виявлення композиційного членування адвокатської промови та визначення питомої ваги синтаксичних типів речень, що використовуються у захисному виступі з метою забезпечення ефективності мовленнєвого впливу захисника.

Поставлена мета мотивує наступні завдання роботи: конкретизувати поняття «захисна промова», визначити її функціональне призначення як типу повідомлення, виокремити синтаксичні типи речень-складових захисної промови та викрити їх роль в організації ментального впливу на слухачів.

Матеріалом дослідження слугують 5 сучасних англійських захисних промов.

Визначення захисної промови у науковій літературі не є однозначним. Так, С. Начерна розуміє промову адвоката як «ділову публічну промову, судову за типом і дорадчу (відносно суду) за характером» [12, с. 262]. В. Молдован визначає її як «промову в судових дебатах, в якій з точки зору захисту підсудного дається аналіз доказів, викладаються міркування по суті обвинувачення, кваліфікації злочину, пропозиції щодо міри покарання, інші питання, які мають значення для правильного вирішення справи» [9, с. 43]. На думку А. Столяренко, захисна промова — це публічна промова на захист звинуваченого, до всіх учасників та присутніх при розгляді кримінальної чи цивільної справи [13, с. 124]. Проте, різноманітність тлумачень цього типу ораторської промови тільки доповнюють одне одного та охоплюють всі можливі її аспекти.

Визначаючи аналіз та правову оцінку обставин справи, а також характеристику особистості підзахисного та його мотивів основними завданнями промови адвоката, ми розуміємо захисну промову як монологічну форму комунікації, яка характеризується ясністю словесного вираження, чіткістю цілевих настанов, оцінюванням наданих доказів і наявністю наочних висновків [6, с. 167].

Як зазначає Н. Івакіна, призначення захисної промови — перекваліфікувати злочин після промови обвинувача і обґрунтувати аргументи про зміни міри покарання [4, с. 75]. Тому, основною функцією промови адвоката є здійснення мовленнєвого впливу на суд присяжних. Комунікативна лінгвістика розглядає мовленнєвий вплив як «сукупність процедур над моделями світу учасників ситуації спілкування, які призводять до передачі знань від одного учасника до іншого» [1, с. 11]. Завдяки мовленнєвому впливу мовець змінює модель світу свого комунікативного партнера, реалізуючи при цьому власні комунікативні наміри. Як зазначає Д. Льюїс, «ефективність мовленнєвого спілкування включає методи будь-якого лінгвістичного впливу на співрозмовника на рівні граматики, лексики, фонетики, кінетики» [3].

У процесі аналізу виявлено, що будь-яка захисна промова складається з декількох частин. Проте у спеціалістів з юриспруденції не існує єдиної думки щодо її структури. Так, В. Молдован вважає, що як промова адвоката, так і промова прокурора повинні складатися з семи компонентів, а саме зі вступної частини, фабули справи (викладу фактичних обставин злочину), аналізу і оцінки зібраних доказів (аналізу доказів), обґрунтування кваліфікації злочину, характеристики особи підсудного, обґрунтування пропозицій про міру покарання, аналізу причин і умов, що сприяли вчиненню злочину і пропозиції щодо їх усунення, заключної частини промови. На думку Л. Писаренко, для захисної промови потрібно шість складових: вступ, аналіз фактичних обставин справи, аналіз особистісних особливостей характеру підзахисного, аналіз мотивів учинення злочину підзахисним, аналіз законодавства, висновок. У свою чергу, С. Матвієнко [8], Я. Авраха [14, с. 166] та В. Ботнєв [3, с. 253] виділяють тільки 5 складових композиції адвокатської промови, а саме: вступ, аналіз фактичних обставин справи, аналіз юридичної сторони пред'явленого обвинувачення, характеристика особи підсудного і заключна частина.

Разом з Н. Н. Івакіною [4], виокремлюємо три основні загальні смислові складові захисної промови: вступ, інформативна (основна) частина та висновки.

Концептуально дана робота спирається на положення про те, що формальна організація речення — це особливий спосіб кодування інформації. При цьому синтаксичний бік інформації характеризує внутрішні особливості структури й упорядкування відображуваного ним об'єкта. Тому логічною й реляційною основою тексту є його складові: оператори інформації — комунікативні таксони, або речення [10, с. 23–24].

Традиційно у лінгвістиці виділяють три основні синтаксичні типи речень — прості, складні та ускладнені. Під простим реченням лінгвісти розуміють синтаксичні побудови, які мають у своєму складі одну предикатну основу [2, с. 102]. В. Карабан та Г. Хашимов визначають прості та складні речення як моно- і поліпредикативні одиниці відповідно [5, с. 3; 15, с. 15]. Під ускладненим реченням розглядають речення, в якому крім головних частин, є кілька факультативних, тобто таких додаткових обставин, які не утворюють предикативне розширення [16, с. 216].

Отже, просте речення розуміємо як всякий ізольований мовленнєвий відрізок, що містить не більше однієї первинної структури предикації або непередикатну в термінах підметово-присудкового ядра конструкцію. Під складними реченнями ми розуміємо конструкції, у яких представлені (повністю або частково) два чи більше двох структурно-предикатних центри. Ускладненими будемо вважати речення, що містять у своєму складі поширене звертання, низку координованих головних членів, герундіальні, партиципальні та інфінітивні звороти. [10, с. 32–33].

У результаті розгляду англійських захисних промов, виявлено наступні закономірності їхньої синтаксичної побудови.

Для основної частини характерне вживання складних синтаксичних одиниць. У досліджуваних промовах їх кількість в інформативній частині коливається від 69 до 188 складних речень, що в середньому складає 50 % від загальної кількості речень у частині. Це обумовлено тим, що «складна для сприйняття інформація в письмовій формі виражається зазвичай синтаксично складними побудовами» [11, с. 54–60]. Тому, слідуючи головній стратегії аргументації, за допомогою складних речень адвокат витісняє тезис сторони обвинувачення і надає власні тези для впливу на суд присяжних. Щодо простих речень, то їх кількісний показник у цій частині коливається у межах від 31 до 190 простих синтаксичних конструкцій, що складає в середньому 39 % від кількості речень у частині. Найменш вживаними є ускладнені речення. Їх кількість складає 6–15 речень (у середньому — тільки 11 % від загальної кількості речень в основній частині промови).

Для вступу, як і для основної частини, також властиве вживання складних речень. У досліджуваних промовах їх кількість у цій частині коливається від 15 до 29 речень, що в середньому складає 45 % від загальної кількості речень у цій частині. Їх використання пояснюється тим, що за допомогою поліпредикативних одиниць у вступі захисник намагається знайти контакт з аудиторією та підготувати підґрунтя для основної частини. Другими за чисельністю є прості речення, кількість яких у вступі коливається від 7–22 (у середньому — 37 % від загальної кількості речень в даній частині). Ускладнені речення вживаються найменше. Їх кількість коливається від 4–12 речень у вступі, що складає в середньому 17 % від загальної кількості речень у цій частині.

У висновках переважно використовуються прості речення. Їх кількість коливається від 8 до 26 речень, що в середньому складає 51 % від загальної кількості речень у частині. Це пояснюється тим, що просте речення діє як «вербальний інструмент, чи засіб мовленнєвого впливу на модель світу кожного з учасників мовленнєвої комунікації» [10, с. 313] і сприяє закріпленню мовленнєвого впливу на суд. Другими за чисельністю виступають складні речення, кількість яких коливається від 3–27 у висновках, що складає в середньому 38 % від загальної кількості речень у частині. Найменшу кількість вживання складають ускладнені речення. Їх кількість коливається від 2–6 речень у висновках, що складає в середньому 11 % від загальної кількості речень у цій частині.

Отже, захисна промова адвоката має конкретну структуру побудови, і кожній з її частин притаманне певні синтаксичні характеристики та комунікативна інтенція. Логічність і переконливість побудови захисної промови забезпечується синтаксичною організацією її компонентів. Встановлено, що вступ займає середню позицію, оскільки в ньому кількість складних речень більша, ніж в основній частині, але менша, ніж у висновках. У той же час, для висновків характерне вживання простих речень, оскільки зростаюча питома вага простих за своєю структурою речень сприяє прозору сприйманню повідомлення в цілому та «програмує» слухачів на погодження з позицією проця-адвоката.

Література

1. Баранов А. Н. Лингвистическая теория аргументации (когнитивный подход): автореф. дис. ... д-ра филол. наук / А. Н. Баранов. — М., 1990. — 34 с.
2. Блох М. Я. Проблемы парадигматического синтаксиса: дис. ... д-ра филол. наук: 10.02.04 / Блох Марк Яковлевич. — М., 1986. — 444 с.
3. Ботнев В. К. Защитительная речь адвоката / В. К. Ботнев // Пробелы в Российском законодательстве. — 2010. — № 4. — С. 251–255.
4. Ивакина Н. Н. Основы судебного красноречия (риторика для юристов): учеб. пособие / Н. Н. Ивакина. — М.: Юрист, 2000. — 384 с.
5. Карaban В. И. Сложные речевые единицы: прагматика английских асиндетимных полипредикативных образований / В. И. Карaban. — К.: Вища школа, 1989. — 131 с.
6. Куковська В. І. Мовленнєва реалізація захисних тактик у англomовному судовому дискурсі / В. І. Куковська // Науковий вісник Чернівецького національного університету. — 2013. — № 667. — С. 163–171.
7. Льюис Д. Тренинг ефективного общення / Д. Льюис. — М.: ЭКСМО-Пресс, 2002. — 224 с.
8. Матвиенко Е. А. Нравственно-психологические характеристики личности подсудимого в защитительной речи / Е. Матвиенко // Вопросы судебной психологии. — Минск, 1972. — С. 62–66.
9. Молдаван В. В. Риторика: загальна та судова / В. В. Молдаван. — К.: Юрінком Інтер, 1999. — 320 с.
10. Морозова І. В. Парадигматичний аналіз структури і семантики елементарних комунікативних одиниць у світлі гештальт-теорії в сучасній англійській мові: монографія / І. В. Морозова. — Одеса: Друкарський дім, 2009. — 384 с.
11. Морозова І. В. Структурно-організуюча роль простого предложення в різних функціональних стилях і формах общення (на матеріалі сучасного англійського мови) / І. В. Морозова. — [2-е изд., доп.]. — Одеса: БАХВА, 1998. — 192 с.
12. Начёрная С. В. Судебная защитительная речь — аргументированная речь в аспекте юридической риторики / С. В. Начёрная // Вестник Челябинского государственного университета. — 2009. — № 12. — С. 255–264.
13. Столяренко А. М. Психологические приёмы в работе юриста / А. М. Столяренко. — М.: Юрайт, 2000. — 288 с.
14. Фаткуллин Ф. И. Обвинение и защита по уголовным делам / Ф. И. Фаткуллин, З. З. Зинатуллин, Я. С. Аврах. — Казань: Изд-во Казанского ун-та, 1976. — 166 с.
15. Хашимов Г. М. Типология сложных предложений разносистемных языков / Г. М. Хашимов. — Ташкент: Фан АН Узбекистана, 1991. — 103 с.
16. Blokh M. A. Course in Theoretical English Grammar / M. Blokh. — M.: Vyssaja skola, 2006. — 424 p.

References

1. Baranov A. N. Linyhvystycheskaya teoryya arhumentatsyy (kohnytyvnyy podkhod): avtoref. dys. ... d-ra fylol. nauk / A. N. Baranov. — M., 1990. — 34 s.
2. Blokh M. Ya. Problemy paradyhmatycheskoho syntaksysa: dys. ... d-ra fylol. nauk: 10.02.04 / Blokh Mark Yakovlevych. — M., 1986. — 444 s.
3. Botnev V. K. Zashchytytel'naya rech' advokata / V. K. Botnev // Probely v Rossyyskom zakonodatel'stve. — 2010. — № 4. — S. 251–255.
4. Yvakyna N. N. Osnovy sudebnogo krasnorechyuya (rytoryka dlya yurystov): ucheb. posobyey / N. N. Yvakyna. — M.: Yuryst, 2000. — 384 s.
5. Karaban V. I. Slozhnye rechevye edynyty: prahmatyka anhllyyskykh asyndetyznykh polypredykatyvnykh obrazovanyuy / V. I. Karaban. — K.: Vyshcha shkola, 1989. — 131 s.
6. Kukov's'ka V. I. Mowlennyeva realizatsiya zakhysnykh taktik u anhlomovnomu sudovomu dyskursi / V. I. Kukov's'ka // Naukovyy visnyk Chernivets'koho natsional'noho universytetu. — 2013. — № 667. — S. 163–171.
7. L'yuys D. Trenyng efektyvnoho obshchenyya / D. L'yuys. — M.: EKSMO-Press, 2002. — 224 s.
8. Matviyenko E. A. Nrvastvenno-psykhohycheskye kharakterystyky lychnosty podsudymoho v zashchytytel'noy rechy / E. Matviyenko // Voprosy sudebnoy psykhohyuy. — Mynsk, 1972. — S. 62–66.
9. Moldavan V. V. Rytoryka: zahal'na ta sudova / V. V. Moldavan. — K.: Yurinkom Inter, 1999. — 320 s.
10. Morozova I. B. Paradyhmatychnyy analiz struktury i semantyky elementarnykh komunikatyvnykh odynyty' u svitli heshtal't-teoriyi v suchasniy anhlly's'kiy movi: monohrafiya / I. B. Morozova. — Odesa: Drukars'kyy dim, 2009. — 384 s.
11. Morozova I. B. Strukturno-orhanizuyushchaya rol' prostoho predlozhenyya v razlychnykh funktsional'nykh stylyakh y formakh obshchenyya (na materyale sovremennoho anhllyyskoho yazyka) / Y. B. Morozova. — [2-e yzd., dop. y rash.]. — Odesa: BAKhVA, 1998. — 192 s.
12. Nachernaya S. V. Sudebnaya zashchytytel'naya rech' — arhumentyrovannaya rech' v aspekte yurydycheskoy rytoryky / S. V. Nachernaya // Vestnyk «Chelyabynskoho hosudarstvennoho pedahohycheskoho unyversyteta». — 2009. — № 12. — S. 255–264.
13. Stolyarenko A. M. Psykhohycheskye pryemy v rabote yurysta / A. M. Stolyarenko. — M.: Yurayt, 2000. — 288 s.
14. Fatkulyn F. Y. Obvynenye y zashchyta po uholovnyim delam / F. Y. Fatkulyn, Z. Z. Zynatullyn, Ya.S. Avrakh. — Kazan': Yzd. Kazanskoho unyversyteta, 1976. — 166 s.
15. Khashymov H. M. Typolohyya slozhnykh predlozhenyy raznosystemnykh yazykov / H. M. Khashymov. — Tashkent: Fan AN Uzbekystana, 1991. — 103 s.
16. Blokh M. A. Course in Theoretical English Grammar / M. Blokh. — M.: Vyssaja skola, 2006. — 424 p.

Куковская Виктория Игоревна,

аспирант кафедры английского языка и литературы Черновицкого национального университета имени Ю. Федьковича; Черновцы, Украина;
e-mail: vita354@rambler.ru; тел.: +38-099-002-57-33

РОЛЬ СИНТАКСИЧЕСКОЙ ОРГАНИЗАЦИИ АДВОКАТСКОЙ РЕЧИ В ОСУЩЕСТВЛЕНИИ МЕНТАЛЬНОГО ВОЗДЕЙСТВИЯ НА СУД (на материале современных англоязычных защитительных выступлений)

Аннотация. Статья посвящена исследованию роли синтаксической организации современных англоязычных адвокатских речей в осуществлении ментального воздействия на суд. Любая ораторская речь выступает инструментом речевого воздействия на сознание слушателя. Высокая степень ее апеллятивности в значительной степени определяется как личностными характеристиками самого оратора, так и композиционно-коммуникативными особенностями его выступления. Защитительная речь как особый вид ораторского выступления сочетает в себе эмотивно-риторическое влияние на судебную аудиторию с последовательностью логических умозаключений, которые приводят слушателей к определенному вердикту. При этом правильная синтаксическая организация композиционных частей адвокатской речи способствует организации коммуникативного влияния на судебную аудиторию и обеспечивает ее эффективность. Установлено, что защитительная речь адвоката имеет конкретную структуру построения, каждой из ее частей присущи определенные синтаксические характеристики и коммуникативная интенция. Сделан

вывод об употреблении во вступительной и информативной части речи преимущественно сложных предложений, заключительной части — большей доли простых предложений, что обеспечивает логичность и убедительность защитительной речи.

Ключевые слова: защитительная речь, ментальное воздействие, композиция защитительной речи, сложное предложение, простое предложение, осложненное предложение.

Victoriia I. Kukovska,

postgraduate student of the English Department of Chernivtsi Yu. Fedkovych National University; Chernivtsi, Ukraine;
e-mail: vita354@rambler.ru; tel.: +38-099-002-57-33

THE ROLE OF THE BARRISTER'S SPEECH SYNTACTIC ORGANIZATION IN EXERTING A MENTAL IMPACT ON THE JURY (on the material of the contemporary English defensive speeches)

Summary. The article investigates the role of syntactic organization of the contemporary English defensive speeches in exerting a mental impact on the jury. Any oratory is an instrument to influence the listener's consciousness. The high degree of its appellativeness is largely conditioned both by the personal characteristics of the speaker, and the compositional-and-communicative peculiarities of his speech. A defensive speech is a kind of oratory which combines the emotive-and-rhetorical influence over the judiciary audience with the sequence of logical reasoning that leads the jury to a particular verdict. In this case, the right syntactic organization of the compositional parts of the barrister's speech provides for the mental impact on the jury and court audience and contributes to its efficiency. The article proves that the defensive speech is marked by a specific structure, with each of its parts having certain syntactic characteristics and a communicative intention. A conclusion is made that the use of complex sentences is typical of the introductory and the informative parts, and the final part is characterized by the increasing usage frequency of simple sentences, which ensures the coherence and persuasiveness of the barrister's defensive speech altogether.

Keywords: defensive speech, mental influence, composition of the defensive speech, complex sentence, simple sentence, complicated sentence.

Статтю отримано 22.11.2013 р.